

Impact
Factor
2.147

ISSN 2349-638x

Reviewed International Journal

**AAYUSHI
INTERNATIONAL
INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL
(AIIRJ)**

Monthly Publish Journal

VOL-III

ISSUE-VI

June

2016

Address

•Vikram Nagar, Boudhi Chouk, Latur.
•Tq. Latur, Dis. Latur 413512
•(+91) 9922455749, (+91) 9158387437

Email

•aiirjpramod@gmail.com

Website

•www.aiirjournal.com

CHIEF EDITOR – PRAMOD PRAKASHRAO TANDALE

विदर्भातील 'देशी' व 'विदेशी' खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंच्या निवडक व्यक्तिमत्त्व गुणविशेषांचे तुलनात्मक अध्ययन

ज्ञानेश्वर विश्वनाथ ठाकरे

महात्मा गांधी महाविद्यालय आरमोरी,

जि. गडचिरोली

dvthakre1@gmail.com

आजच्या युगात मनुष्य हा यंत्रासारखा होऊ घातला आहे. त्याला आपल्या मुलांचा सर्वांगीण वाढ व विकास व्हावा असे वाटत असते याकरिता तो प्रयत्नाची शिकस्त करित असतो. दिवसभराच्या व्यस्त कार्यक्रमांमुळे आपण शारीरिक व्यायामाला वेळ देऊ शकत नाही. जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात आज स्पर्धा आहे. विजय—पराजय हा खेळातील महत्वाचा भाग आहे. खेळांमुळे खिलाडूपणा वाढिला लागतो. योजनाबद्ध आखणी, ध्येयासक्ती व ध्येयपूर्ती खेळांमुळेच साध्य होऊ शकते. खेळांमुळे केवळ मनोरंजन आणि जीवन व उत्तम आरोग्यही लाभते. खेळांमुळेच आपसातील सामाजिक बांधिलकी वाढिस लागते. जाती, धर्म, देश, भाषा, संस्कृती, एकता, समता, बंधुता निर्माण होऊन समाजात आपली स्वतःची एक वेगळी प्रतिमा निर्माण होण्यास मदत होते.

शारीरिक शिक्षणाच्या विविध कार्यक्रमांमुळे व्यक्तीचा भौतिक आणि मानसिक विकास होतो. सांघिक खेळांमुळे संघशक्ती, सहकार्य, खेळाडूवृत्ती, समतोलपणा, त्याग, प्रामाणिकपणा, सोशिकपणा इ. विविध गुणांची जोपासना होते. म्हणजे शारीरिक विकासाबरोबरच मानसिक, नैतिक आणि बौद्धिक विकास होऊन व्यक्तिमत्त्वाचाही विकास होतो. शिक्षणात मुलांच्या सहज प्रवृत्तीचे उदात्तिकरण केले जाते. मुलांमधील नैसर्गिक प्रवृत्तीचे प्रकटीकरण होण्यासाठी, आरोग्यासाठी शुध्द आणि मोकळ्या वातावरणाची गरज असते. क्रीडा प्रवृत्ती ही उपजत प्रवृत्ती असल्यामुळे तिच्या विकासाला वाव देऊन शारीरिक, बौद्धिक व मानसिक विकास होईल याकडे लक्ष केंद्रित करणे आवश्यक असते. एकंदरीत शिक्षण आणि शारीरिक शिक्षण याची योग्य सांगड घालणे व व्यक्तीचा सर्वांगीण विकास घडवून आणणे हेच अपेक्षित आहे.

खेळाद्वारे शारीरिक कार्यक्षमता व व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होतो. व्यक्तिमत्त्वाची समावेशक व्याख्या जी. डब्ल्यु. आल्पोर्ट यांनी केली आहे. "परिस्थितीशी वैशिष्ट्यपूर्ण समायोजन प्रस्थापित करण्याच्या शरीर व मानससंस्थांचे गतिशील संघटन म्हणजे व्यक्तिमत्त्व होय." म्हणजेच व्यक्तिमत्त्वात शरीरसंस्था, मन आणि परिस्थितीशी समायोजन या सर्व घटकांचा समावेश होतो. या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होण्यासाठी पुढील घटक आवश्यक आहेत, जसे, आरोग्य, निर्णयशक्तीचा विकास, भावात्मक विकास, वैयक्तिक गुणांचा विकास व सामाजिक गुणांचा विकास. या पाच गुणांचा विकास झाला की व्यक्तिमत्त्वाचा चांगला विकास झाला असे आपण म्हणू शकतो. विविध क्रीडा स्पर्धांमधून व्यक्तीच्या कर्तृत्वाला, भावनांना आव्हान व आवाहन मिळू शकते. परिश्रम, चिकाटी, निर्णयशक्ती, भावनांचे उन्नयन यांचा विकास क्रीडा स्पर्धांमधून; तसेच क्रीडा माध्यमातून होऊन व्यक्तिमत्त्व विकासास मदत होऊ शकतो.

खेळ आणि क्रीडेचा व्यक्तिमत्त्वाशी घनिष्ट संबंध आहे. खेळातील हालचालींचा प्रभाव मानवाच्या व्यक्तिमत्त्वावर होतो, हे संशोधनाने सिध्द झालेले आहे. तसेच व्यक्तिमत्त्वावर ती व्यक्ती कोणत्या

प्रकारच्या शारीरिक क्रिया निवडते हे अवलंबून असते. खेळ व क्रीडेद्वारे स्वप्रतिमा व आदर्श निर्माण होण्यास मदत होते. कारण खेळ ही सामाजिकीकरणाची एक प्रक्रिया आहे. आजही अनेक राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय खेळाडू हे आपल्या व्यक्तिमत्त्वावर हसत असतात, तर काही रडत असतात. त्यांचे दुःख, त्यांच्या समस्या व त्यामुळे त्यांचा व्यक्तिमत्त्वावर काय प्रभाव पडतो याचे सखोल अध्ययन करण्याकरिता संशोधनकर्त्याने हा विषय निवडला आहे.

➤ **संशोधनाची उद्दिष्टे**

- विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंच्या व्यक्तिमत्त्वाचे अध्ययन करणे.
- विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंच्या व्यक्तिमत्त्व गुणविशेषाचे तुलनात्मक अध्ययन करणे.

➤ **संशोधन प्रक्रिया व पध्दती :**

संशोधन कार्यासाठी निर्दोष माहिती मिळण्यासाठी व संशोधनाची उद्देशपूर्ती होण्यासाठी खालील संशोधन पद्धतीचा वापर केला गेला. संशोधनाची उद्दिष्टे अभ्यासून त्यानुसार संशोधन करण्याकरिता सर्वेक्षण व विश्लेषण पद्धतीचा उपयोग करण्यात आला.

➤ **संशोधनाचे कार्यक्षेत्र :**

प्रस्तुत संशोधन करण्यासाठी संशोधन क्षेत्र म्हणून अध्ययन कर्त्याने विदर्भातील नागपूर विभाग व अमरावती विभागातील सर्व जिल्ह्यांची निवड केली. ज्यामध्ये, नागपूर विभागातील सहा (नागपूर, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर आणि गडचिरोली) व अमरावती विभागातील पाच (अमरावती, अकोला, वाशिम, यवतमाळ आणि बुलढाणा) जिल्ह्यांची निवड करण्यात आली. प्रस्तुत अध्ययनात विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या सर्व खेळाडूंचा अध्ययन विश्व म्हणून विचार करण्यात आला आहे.

➤ **नमुना निवड व संशोधन आराखडा**

संभाव्यता पद्धतीतील साधा यादृच्छिक पद्धतीचा अवलंब करून नमुना निवडण्यात आला आहे. प्रस्तुत संशोधनामध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या ८८० खेळाडूंचा नमुना म्हणून समावेश करण्यात आला. प्रस्तुत संशोधनात वर्णनात्मक व विश्लेषणात्मक अशा मिश्र संशोधन आराखड्याची निवड करण्यात आली आहे.

➤ **तथ्य संकलन व सांख्यिकीय विश्लेषण**

प्रस्तुत अध्ययनात माहिती संकलित करण्याकरिता प्रमाणीकृत पद्धतीचा व प्रश्नावलीचा उपयोग करण्यात आला. प्रस्तुत संशोधनात व्यक्तिमत्त्व गुणविशेष माहिती मिळविण्याकरिता 'ए' फार्मचा उपयोग करण्यात आला असून त्याचे आधारावर प्राप्त झालेल्या प्रश्न पत्रिकेद्वारे माहिती गोळा करण्यात आली. प्राप्त माहितीवरून वारंवारीता (Frequency) व बहुलक (Mode) काढण्यात आले. अभ्यासातील विविध घटक, पडताळण्याकरिता देण्यात आलेले गृहित प्रमेय आणि वापरण्यात आलेला संशोधनाचा आराखडा लक्षात घेता 'Z' टेस्टचा वापर करण्यात आला. Significance Level 0.05 ठरविण्यात आली.

➤ **सांख्यिकीय विश्लेषण आणि अर्थविवेचन**

या प्रकरणात सामुग्री संकलन, पृथःकरण, विवेचन, आलेख, सांख्यिकीय विश्लेषण आणि तुलनात्मक सांख्यिकीय विश्लेषण करण्यात आले. सांख्यिकीय तंत्रातील विविध ग्राह्यता चाचणीचा ('Z' test)

विशेषत्वाने उपयोग करण्यात आला. व विदर्भातील 'देशी' व 'विदेशी' खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंच्या व्यक्तिमत्वाचे तुलनात्मक अध्ययन करून त्या आधारावर निष्कर्ष काढण्यात आले.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक-A(भिडस्त विरुद्ध मनमोकळा)**

सारणी क्र.१:विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचीव्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक

A प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
भिडस्त	११८	२६.८	१९४	४४.१	-	<0.05
					5.355	
संतुलीत	२५२	५७.३	१४८	३३.६	7.040	<0.05
मनमोकळा	७०	१५.९	९८	२२.३	-	<0.05
					2.401	
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक १ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Aसंदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटकA प्रमाणे भिडस्त गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे २६.८ टक्के व ४४.१ टक्के असून, मनमोकळा गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे १५.९ टक्के व २२.३ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक A प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः ५७.३ टक्के व ३३.६ टक्के असल्याचे आढळले.

व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक-E (नमते घेणारा विरुद्ध अधिकार गाजविणारा)

सारणी क्र. २: विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक

E प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
नमते घेणारा	१८८	४२.७	१२४	२८.२	4.509	<0.05
संतुलीत	१६०	३६.४	११२	२५.५	3.501	<0.05
अधिकार गाजविणारा	९२	२०.९	२०४	४६.४	-7.991	<0.05
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक २ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक E संदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक E प्रमाणे नमते घेणारा

गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ४२.७ टक्के व २८.२ टक्के असून, अधिकार गाजविणारा गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे २०.९ टक्के व ४६.४ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक E प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः ३६.४ टक्के व २५.५ टक्के असल्याचे आढळले.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—H (भिन्ना विरुद्ध धाडसी)**

सारणी क्र. ३: विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक H प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
भिन्ना	२४	५.५	४६	१०.५	-2.740	P<0.05
संतुलीत	१९८	४५.०	१५४	३५.०	3.027	P<0.05
धाडसी	२१८	४९.५	२४०	५४.५	-1.484	NS
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक ३ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Hसंदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक H प्रमाणे भिन्ना गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ५.५ टक्के व १०.५ टक्के असून, धाडसी गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ४९.५ टक्के व ५४.५ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक H प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः ४५ टक्के व ३५ टक्के असल्याचे आढळले.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—O (आश्वस्त विरुद्ध चिंतित)**

सारणी क्र. ४: विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक O प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
आश्वस्त	१०२	२३.२	१६०	३६.४	-4.275	<0.05
संतुलीत	३१२	७०.९	१७१	३८.९	9.551	<0.05
चिंतित	२६	५.९	१०९	२४.८	-7.763	<0.05
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक ४ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Oसंदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक O प्रमाणे आश्वस्त

गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे २३.२ टक्के व ३६.४ टक्के असून, चिंतित गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ५.९ टक्के व २४.८ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक **O** प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः ७०.९ टक्के व ३८.९ टक्के असल्याचे आढळले.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—Q₁ (पुराणमतवादी विरुद्ध प्रयोगशील)**

सारणी क्र. ५: विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q₁ प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
पुराणमतवादी	८८	२०.०	१३८	३१.४	-3.858	<0.05
संतुलीत	१६०	३६.४	२४४	५५.५	-5.682	<0.05
प्रयोगशील	१९२	४३.६	५८	१३.२	10.016	<0.05
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक ५ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q₁ संदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q₁ प्रमाणे पुराणमतवादी गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे २० टक्के व ३१.४ टक्के असून, प्रयोगशील गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ४३.६ टक्के व १३.२ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q₁ प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः ३६.४ टक्के व ५५.५ टक्के असल्याचे आढळले.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—Q₂ (समूहावलंबी विरुद्ध स्वयंपूर्ण)**

सारणी क्र. ६: विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q₂ प्रमाणे तुलना

व्यक्तिमत्व गुणविशेष प्रकार	देशी खेळ खेळणारे		विदेशी खेळ खेळणारे		Z	P
	खेळाडू	टक्केवारी	खेळाडू	टक्केवारी		
समूहावलंबी	२६८	६०.९	१३८	३१.४	8.790	<0.05
संतुलीत	१३०	२९.५	२४६	५५.९	-7.904	<0.05
स्वयंपूर्ण	४२	९.५	५६	१२.७	-1.500	NS
एकूण	४४०	१००.०	४४०	१००.०		

सारणी क्रमांक ६ मध्ये विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंची व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_2 संदर्भात तुलना करण्यात आली आहे. व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_2 प्रमाणे समूहावर्लंबी गुणविशेष असणाऱ्या देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ६०.९ टक्के व ३१.४ टक्के असून, स्वयंपूर्ण गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण अनुक्रमे ९.५ टक्के व १२.७ टक्के असल्याचे निदर्शनास आले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_2 प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्व गुणविशेष असणाऱ्या खेळाडूंचे शेकडा प्रमाण क्रमशः २९.५ टक्के व ५५.९ टक्के असल्याचे आढळले.

➤ **निष्कर्ष**

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—A (भिडस्त विरुद्ध मनमोकळा)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक A प्रमाणे संतुलित असून, विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू भिडस्त व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक A प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—E(नमते घेणारा विरुद्ध अधिकार गाजविणारा)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक E प्रमाणे नमते घेणारे असून, विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू अधिकार गाजविणाऱ्या व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक E प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—H(भिन्ना विरुद्ध धाडसी)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक H प्रमाणे धाडसी व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक H प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक—O(आश्वस्त विरुद्ध चिंतित)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक O प्रमाणे संतुलित व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक O प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक— Q_1 (पुराणमतवादी विरुद्ध प्रयोगशील)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_1 प्रमाणे प्रयोगशील असून विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू संतुलित व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की,

विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_1 प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

■ **व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक— Q_2 (समुहावलंबी विरुद्ध स्वयंपूर्ण)**

संशोधनकार्यात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सांख्यिकीय विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते की, विदर्भातील देशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_2 प्रमाणे समुहावलंबी असून; विदेशी खेळ खेळणारे बहुतांश खेळाडू संतुलित व्यक्तिमत्वाचे आहेत. यावरून असा निष्कर्ष काढण्यात येतो की, विदर्भातील देशी व विदेशी खेळ खेळणाऱ्या खेळाडूंमध्ये व्यक्तिमत्व गुणविशेष घटक Q_2 प्रमाणे सार्थक ($P<0.05$) फरक आहे.

आधार ग्रंथसूची

१. देशपांडे.सविता व परुळेकर.आशा, सामान्य मानसशास्त्र, उन्मेष प्रकाशन, प्रथमावृत्ती १९९९, पुणे, पृ. ४०.
२. डॉ. सुरेशचंद्र नाडकर्णी, 'क्रिडा ज्ञानकोश' मेहता पब्लिकेशन हाऊस पूण. सुधारित द्वितीय आवृत्ती मे-१९९९, पृ.क्र.
३. डॉ. एन.पी. शर्मा, 'शारीरिक शिक्षा के सिद्धांत और इतिहास' खेल साहित्य केन्द्र दिल्ली, प्रथम आवृत्ती-२००५.
४. डॉ. पुरुषोत्तम बोरकर, 'मानसशास्त्र मानवी विकास' पिंपळापूरे बुक डिस्ट्रिब्युटर्स नागपूर, प्रथम आवृत्ती जानेवारी-२००९.
५. र.वि. पंडीत, 'शैक्षणिक मानसशास्त्र'पिंपळापूरे अॅन्ड कं. पब्लिशर्स नागपूर, तृतीय आवृत्ती जाने-२००९
६. डॉ. ऋचा चौधरी, राधा पब्लिकेशन नई दिल्ली -२००६.
७. श्री. दिलीप दुरेहा, 'खेळ खेळणारा खेळाडू आणि न खेळणारा व्यक्ती यांच्या व्यक्तिगत घटकांचे अध्ययन' एम.पी.एड. शोधप्रबंध, अमरावती विद्यापीठ, अमरावती (१९८७)
८. ल्यूस्केन (१९७२)
९. अनेन्तिक (१९७६)
१०. दोंदले (१९८५-१९८६) : 'विद्यापीठ चमुंचा सामाजिक व आर्थिक अभ्यास' शोधनिबंध अमरावती विद्यापीठ, अमरावती (१९८६)
११. हरीप्रित शेरगील (१९९१) : व्हॉलीबॉल खेळाडूंचा व्यक्तिमत्वाचा अभ्यास पहिले आंतरराष्ट्रीय आणि १६ वी आंतरराष्ट्रीय मानस शास्त्रातील अबस्ट्रॅक (फेब्र. १९९१) पृ.क्र. ३२-४४.